

ШКОЛСКИ ЛИСТЪ.

Одъ овога листа излазе свакога месеца по четири броя. —
Цена му е на год. 4 ф. на по године 2 ф. на четвртъ год. 1 ф. а.вр

БРОЙ 16. У Новоме Саду, 28. Априла 1860. **ГОД. III.**

Мисли о школи и учителяма.

XXIV.

Учишелъи млађи класа.

Готово сви млађи класа учители теже и чезну за старимъ класама; а да би се добро испитали, и чак у дно срца завирили, я самъ уверен, да би ту саму голу себичност ил и горе високоумие нашла, ни едно у свою похвалу. „Волио би науке у препарандии научене употребити“ ово е говор; а шта е то друго, него: „волио би на екзаменима и пред децомъ мою ученост просути; позван самъ да науке и мудрост распростиремъ, а за ученъ азбуке могу и други тупљи или и стари учители поднети, и доста добри бити.“ Још при овомъ све из потае погледаю на публикумъ, и надаю се, као учители старие класе више поштованя наћи, те у овимъ сладкимъ мислима већ се изнад остали учителя уздижу, и науштаю ову свою луду желю и чезню све ячомъ бивати и мах отимати, док иј сасвимъ необлада, те тимъ свогъ рођеногъ посла све лошие извршую.

Я немогу нипошто допустити, да е учительованъ у старий класи ичим болъ и претежние од оног у млађой класи; него то допуштамъ, да е учительованъ у млађой класи много теже, и много живлѣга и окретниѣга човека треба.

Само учитель млађе класе може се съ пунимъ уверенѣмъ и правомъ поносити, да деца све што знаю,

само нѣму благодарити имаю; ту више ни чиега дела ни труда нема; само се нѣму доводе и предаю деца са чистом памети, у којој іош никое друге туђе и забунюјуће науке нема; и само он едини прилику има, детию нарав чисту гледати и познавати, и оно постепено извѣянѣ и оснажаванѣ умни и душевни сила човечии гледати. А може ли за правогъ и валяногъ учителя већега и лепшега радованя бити, него овой малой деци небо отварати? Може ли га ишто веѣма радовати, него душу и умъ будити, и нѣма прву рану и правац давати? Доиста, когодъ држи, да в ученѣ мале деце отужан и све едан и вечито едан те едан посао, и кои ни ученѣ мале деце са најоданиом любви израђивати не уме, тай и ние учитель, нити в за учителя.

Ускрсь

или

Воскресеніе Христово.

(Една лекція за одраслију децу.)

Изъ светога еванђелія дознаемо, да в Исусъ Христосъ трећій данъ после смрти свое, и то у првѣй данъ после суботе, врло рано у ютру, изъ мртвыхъ васкресао. Збогъ тога в данъ тай сваке седмице данъ празничанъ, и збогъ тога се света недела назива у цркви „воскресенымъ“ даномъ, у кои се на целомъ правилу црквеномъ прославля христово васкресеніе, а о ютреню читаю се наизменце она света еванђелія, у којима се проповѣда васкресеніе, и являнѣ Христово ученицима после васкресенія. Но съ особитомъ и найвеѣомъ свечаношћу прославлямо мы годишній празникъ васкресенія спасителъвогъ т. е. Ускрсь.

Одма после поноћи, око два или три сата, уми-
 лятый гласъ у трипутъ заедно звонеѣихъ звона, и
 пуцнява топова обяви намъ, да е време у цркву по-
 хитити. Сва е црква веѣъ осветлѣна и у нѣой побожни
 христіани целиваю гробъ Христовъ, а меѣутымъ пое
 се канонъ одъ велике суботе, пунъ очекиваня и утѣхе
 о томъ, да ѣе у гробу лежеѣій Исусъ своіомъ властію
 васкреснути. Свештеницы у најсвечаніе светле одежде
 обучени отвараю двери, и приступивши къ живоносноме
 гробу, и оддавши часть Христу Спасителю узимаю
 плаштаницу, и уносе е у олтаръ на частну трапезу,
 тихо поюѣи како е благообразный Іосифъ у гробъ по-
 ложіо тѣло спасителѣво, ал' одма затимъ пою, како
 се Анѣео на гробу явио Мироносицама и казао имъ
 да е муро за мртве, а Христосъ трулежу неподпада.

На то настане за часъ тишина, и наеданпутъ се
 изъ Олтара зачуе сложно и умилно поянѣ збора све-
 штеничкогъ :

„Воскресеніе твое Хрїсте Спасе аггели поютъ на
 небесѣхъ и насъ на земли сподоби чистымъ сердцемъ
 тебе славити.“

Деца съ баряцима и рипидама, народъ са запалѣ-
 нымъ воштаницама, и свештеницы съ кадїоницомъ, Вос-
 кресномъ, Спасителѣвомъ, и Богородичномъ икономъ,
 са светымъ еванѣліемъ и частнымъ крестомъ изилазе
 на то из цркве, и около нѣ сви трипутъ съ литіомъ
 обилазе, одъ свегъ ерца и пуни радости поюѣи ову
 стихиру. Меѣутимъ се звукъ свию звона на далеко
 разлеже по тавной тишини ноѣной, и на све стране
 обявлюе свѣтло васкресеніе Христово.

Предъ западни врати црквени застане литія, и
 пошто звона умукну и народъ се стиша, најстарии
 свештеникъ покадивши надъ вратима находѣу се икону
 васкресенія Христовогъ отда славу пресветой едно-
 сушной и нераздѣльной Троици, на кое савъ народъ,

као изъ едногъ грла одговара: Аминь. Садъ запое свештенство одну одъ najlepszychъ црквенихъ пѣсама: „Христосъ воскресъ изъ мертвыхъ, смертію смерть поправъ, и съцимъ во гробѣхъ животъ даровавъ.“ Ову найрадостнію песму одною трипутъ свештеницы, а толико пута и народъ, и на многи мести постои тай красанъ обичай, да се песма ова за знакъ единовеѣрне братске любви славенски, грчки и романски пое, све ако су у мѣсту томъ сынови православне цркве сви одъ едне народности.

Ово троструко признаванъ: Христовогъ васкресенія, Нѣгове побѣде надъ смрћу, и тврде надежде на наше васкресеніе потреса у овај махъ душу и самихъ оныхъ Христіяна, кои су у друго време рассеяни ил' са житейскимъ брѣгама превеѣ забунѣни; на лицу свію види се еднака радость, изъ чистогъ срца свію извире побѣдна пѣсма, која се ори крозъ тавный ноћный ваздухъ, и улази предъ престолъ всемогуѣга Творца.

Али се на овај гласъ іоштъ неотвараю црквена врата: него се іоштъ зачуе и пророчко изреченіе Давидово: „Да воскреснетъ Богъ и расточатся крази егш, и да бѣжатъ ѿ лица егш вси ненавидащїи его. И свакій стихъ овога пророчества потврди пѣсма новозавѣтне цркве: „Христосъ воскресъ изъ мертвыхъ.“ Напоследку найстарїи свештеникъ поюѣи ту исту радостну пѣсму при речима „смертію смерть поправъ,“ частнымъ крестомъ прекрети врата црквена и наеданпутъ отворивъ ихъ, уѣе у цркву, а народъ улази за нимъ изъ гласа усклицаваюѣи: „И съцимъ во гробѣхъ животъ даровавъ.“

Овај прелазакъ изъ споляшнѣгъ ноћногъ мрака у цркву трептеѣу одъ светлости ясныхъ свеѣа' представля васкресеніе нашегъ Спасителя, кои е изъ гроба васкресавши избавіо насъ и отворіо намъ улазакъ у славу небеску.

Цело ютренѣ ускршнѣ вѣсть славопѣніе Христу Спасителю кои насъ е своимъ воскресеніемъ одъ смрти у животъ и одъ землѣ на небо превео. Правило то сачиніо е найславнии пѣвацъ наше цркве Св. Іоаннѣ Дамаскинѣ бывши монах у лаври светога Саве освѣѣнога недалеко одъ Єрусалима. Красота мислїй у овомъ дивномъ правилу не да се описати. Свакій Христїянинѣ, кои читати уме, треба да га често чита, и читаюћи и слушаюћи га, да се духовно сазидава. Особито су важности пуне оне две духовне песме: „Предварикшіа оутро“, и „Аще и во гробѣзъ снишелъ еси безсмертне.“ и молитва: „Воскресеніе Христово видѣвше поклонимся скатомъ Господъ Исусъ.“ *) Цело правило завршуе се съ овомъ найкрасніомъ стихиромъ:

„Воскресеніа день, и просвѣтимся торжесткомъ, и дрѣгъ дрѣга обимемъ, рцемъ братіе и ненавидѣщимъ насъ простимъ вса воскресеніемъ, и такъ возопїимъ: Христосъ воскресе изъ мертвыхъ, смртию смерть поправъ, и сѣщимъ во гробѣхъ животъ даровавъ.“

Ове и овакове песме пою се целе светле седмице о ютреню и на вечерню, зато што се у старо време Ускрсь целу неделю дана славіо, а и садъ бы валяло, да баремъ они Христїяни, коима послови допуштаю, целе те неделѣ, коя се зове Светла, прилѣжно у цркву долазе.

На место обичногъ свршетка ютреня, и сваке друге црквене службе, на Ускрсь и целе Светле неделѣ, одпов найпре свештеникъ предъ частномъ трапезомъ: Христосъ воскресе, кою пѣсму заврши народъ поюћи: „И сѣщимъ во гробѣхъ животъ даровавъ.“ Затимъ одчитавши свештеникъ одпустъ с' крестомъ благослови народъ у трипутъ, говорећи у свакій путъ: „Христосъ воскресе!“ На ков сви люди, као изъ едного гласа, одговараю: „Воистинѣ воскресе“ а пошто

*) Песме те и молитве разяснїе су у Шк. Листа год. 1859. бр. 13., стр. 197.

се ово и трећий путь изговори, придода іоштъ свештеникъ ове речи: „И намъ дарова животъ вѣчный, поклоняемса егш тридневномъ воскресенію.“ Овымъ поздравомъ поздравляю насъ на Ускресь о ютреню и о вечерню свештеници кадъ се идемо Христосати;*) тымъ истымъ поздравомъ поздравляю се синови наше православне цркве целе Светле неделъ, и дужность е наша овай светый и прекрасный обичай, где в престао или ослабіо збогъ суемудрія и мнине цивилизаціе, опетъ и то посредствомъ школе и чрезъ сада учебу се младежь воспоставити.

На св. литургии првый данъ Ускреса започну се читати у мѣсто апостолскихъ посланица, дѣянія апостолска, коя е списао светый евангелистъ Лука. Изъ ове се кнѣиге свакій данъ све до Духова редовно чита о томъ шта су апостоли после Христоваго васкресенія радили, каква су гонѣня трпили, како су проповедали, и како е Савле примивши позивъ съ неба одъ самога Христа Господа, наеданпутъ одъ најжешћегъ гонителя најревностни проповедникъ науке Христове постао. За евангеліе на овай данъ изабранъ е почетакъ изъ евангелія Іоана Богослова, у коме се тайна божаства Христоваго открива, и одъ тада све до Духова изузевши трећий данъ Ускрса и Спасовданъ, чита се свакій данъ на литургии евангеліе отъ Іоанна најлюбезніегъ Христоваго ученика. — Ради веће свечаности и да бы сви люди ускршиъ евангеліе чути могли, читаю на Ускресь сви служећи свештеницы, на различитымъ местима уздужъ цркве, едно и исто евангеліе, поделѣно на шесть одсека, тако да свакій одсекъ нај-

*) Као што се целиванъ о другимъ празницима, при коме свештеникъ за знакъ духовне радости, и благослова божіегъ и онога светителя, кои се празнуе, на челу намъ назнаменуе крсть съ улѣмъ изъ кандила, — зове мирносанъ; тако се ово ускршиъ целиванъ, — при коме насъ свештеник са „Христосъ воскресъ“ поздравля, зове Христосанъ.

пре прочита у олтару најстариі свештеникъ, а напоследку ѓаконъ у женской цркви близу западныхъ врата црквеныхъ. Кадгодъ најстариі свештеникъ читати почне, велико звоно на кули црквеной зазвони да бы тако и они кои у цркви нису, знали да се тада св. евангеліе чита.

Найрадостниі и највеселиі тренутакъ на ускршньої служби есть, кадъ се после освеѣеня частныхъ дарова у славу матере божіе запое красный Ирмосъ, кои овако гласи:

„Аггелзъ копїаше Благодатнїй, чистаѣ Дѣво радѣйсѣ, и паки рекъ радѣйсѣ, твой Сынъ воскресе триднекенъ ѿ гроба, и мертвыѣ воздвигнѣвый, людїе веселитесѣ. — Свѣтисѣ новый Іерѣсалиме: слава бо Господна на тебѣ возсіѣ: ликѣй нынѣ и веселисѣ Сїоне, ты же чистаѣ красѣйсѣ Богородице, ѿ востанїи рождества твоегѣ.“

На вечерню првый данъ Ускрса чита се еванѣліе о томъ, како е Исусъ у вече на самый данъ васкресенїя свога дошао међу свое ученике, кои су боѣи се одъ юдейскогъ нападања у забравлѣной соби пребивали, и казавши имъ: „Миръ вамъ!“ дао имъ е даръ духа светога да могу опраштати грехе.

Као годъ што су ютреня целе Светле неделѣ еднака, тако су исто и вечерня, с' томъ само разликомъ што се сваки данъ о вечерню на Господи возвахъ и о Ютреню на хвалитехъ пою воскресне стихире по реду одъ свакога гласа, осимъ седмога, тако да се н. пр. у очи Ускрса и на Ускрсь у ютру пою воскресне стихире првога гласа; на вечерню првый данъ Ускрса и другїй данъ на ютреню пою се стихире другога гласа, а у очи светле суботе, и у субботу на ютреню завршуе се свечаный васкресенїя празникъ са стихирама осмога гласа.

Другій данъ Ускрса, (или на неки мести у поне-
дельникъ после младаго Ускрса) иде се на гроблѣ, и
ту сеѣаюћи се своихъ мртвыхъ, молећи се Богу за
спасеніе душе нѣихове, сматраюћи на обновлѣну при-
роду, и поюћи духовне песме у славу божественогъ
побѣдителя смрти Исуса Христа, крепимо се мы, на
самоме месту трулежи наше, христіянскомъ надеждомъ
на безсмртіе душе, на обште васкресеніе, и на бла-
женный животъ кои насъ с' оне стране гроба очекуе,
ако смо смо за овога живота по науци нашего иску-
пителя живили. Тада свакій Христіанинъ одъ свога
иманя дели на гроблю милостиню за упокой душе пре-
минувшихъ своихъ сродника; тада се нови гробови
побусую, цвеће се на нѣима сади, и крстови се надъ
нѣима подижу, а све то у знакъ духовне оне заеднице,
у којой овде живећи чланови Христове цркве, са о-
ныма, кои су се у больи животъ преселили, без пре-
станка стое. Састанакъ овай на гроблю, кои другій
данъ Ускрса бива, зове се у некимъ краевима народа
нашегъ *ружичало* или *дружичало*.

Целе Светле неделѣ отворене су непрестано све
трое двери светого олтара, за знакъ, да в Христосъ
своимъ славнымъ васкресеніемъ отворио нама двери
небеске и показао намъ путь к' спасенію. И ако кои
Христіанинъ ове неделѣ отиде Богу на истину, то
се надъ нѣимъ, по уредби св. цркве не држи обично
опело, него се поє ускршній канонъ, а само се неке
наѣглавніе молитве и песме изъ обичнога опела томъ
приликом читаю.

Ускрсь в најрадостніи највеселіи празникъ хри-
стіанскій, онъ е као што св. црква наша поє: „праз-
дникъ надъ праздницыма и свечаность надъ свима
свечаностима.“ Ускрсь в іоштъ к' томе покрай Божића,
и врбице на Лазареву суботу, најмилиа дечія свеча-
ность. И као што се о Божићу за знакъ рођеня Хри-

стовогъ уноси у обитаће собе слама, а у очи цветне неделѣ съ литіомъ на врбицу иде, тако се о Ускресу румена ускршња яя употреблюю, као знаменѣ праздника и найвећа радость дечія и родительска. Ускршнѣ яе есть знаменѣ васкресенія Христовогъ, и нашегъ васкресенія; ерѣ као што пиле проклюв люску одъ явта и живо изъ нѣга изиђе; тако се мы, угледаюћи се на Христово изъ мртвихъ васкресеніе, и веруюћи у Нѣгову свету науку твердо надамо, да ћемо у данъ страшнога суда сви васкреснути. Яя ускршња боядишу се на великій петакъ, и то башъ црвеномъ боіомъ, да бы се мы сећали страдања, и за насъ на крсту пролимене крови нашегъ Спасителя.

Податци

за повѣстницу града Сомбора, а одъ чести и средиѣ Бачке.

(Свршетакъ.)

Имаде еданъ пописъ одъ год. 1748. изъ кога се види, кое су тада пустаре Сомборцима населѣне были, и гдѣ е кое племе живило. Любители старине србске и едно и друго ће читати, и зато имъ ево овдѣ у изводу пописъ тай ставлямъ :

По гореназначеномъ попису одъ године 1748., южно одъ сомборске вароши подъ Сивцемъ е пустара Кула или Кулица, којомъ тече вода Колубара. У ньой су племена Радоевићи, Попићи и Вукићевићи *). Затимъ долази Градина, у којой су на источной страни племена бунѣвачка Богишићи, Чувардићи, Горетићи, Ковачевићи, Парчетићи, Марковићи, Башићи, Бокеровићи, Жулѣвићи, Печуіе, Зламеникови, Бошнякови, Плетикосићи

*) Данасъ е Кулица пустара коморска, а онай део нѣнъ гдѣ поменута племена живе снада подъ Сомбор.

и србско племе Бирвалско. Ова су племена и садъ на свомъ месту, придодавши іошт племе Пекановића' или Зельковихъ. На западној страни пустаре Градине стаяли су у то доба у раштркани станови племена: Канурићи, Карановићи, Иђушки, Стеванчеви, Жарковачки, Утвићи, Макарићи, Мороквашићи. Ова су племена пре 100 година састала се сазидавши кућу до куће, и то е садашнѣ селиште Жарково, у коме има до 130 кућа.

3-ћа е пустара была Прерадовићъ — између Кулице и Градине, — ту су была племена србска Куряци, Ковачићи, Белянски, Сотинчеви и најбогатіи тадашнѣй грађанинъ и капетанъ Јован Дамяновићъ. *)

4-та пустара звала се Самотворица одъ источне стране Сомбора, ту се споминю племена србска: Мицићи, Жижићи, Репићи, Коньовићи, Лепопеви, Ференчевићи, Лугумерски, Боришевљи и Гойковићи. Осимъ два последня племена сва друга и садъ постое у Сомбору, само се име пустаре изгубило.

5-та пустара е была Крная и Чонопля. Ту су живиле србске породице Стойшићи, Наћвински, Кишдобрански, Вукомановићи, Штрбачки, Обадићи, Проданови, Матарушки, Станивукови, Влашкалићи, Стричевићи, Богдановићи, Џинићи (овога презимена имаде данасъ и Србаля и Бунѣваца) и Паштровевићи. Већій део овыхъ племена и данасъ са источне стране Сомбора живи, а те две пустаре данасъ су села Крная и Чонопля.

6-та пустара такође са источне стране вароши: Иваново село. Ту су племена: Крпежеви, Глибонѣ, Чапдарови, Ненадови, Машићи, Гарунови, Милостражићи, Цвеини, Тараньскій, Пушибркови, Ђосићи, Путникови, Вученови, Јићи, Берићи, Раданови, Бугарски,

*) Сва ова племена и сад живе, само е Дамяновићево изумрло. Овога Дамяновића сынъ Василіе пређе около 1770 године на унию, и на скоро пострада. Нѣгову землю около 900 ютара купила е изъ Пивница доселивша се породица Бикарска.

Пачирски, Кронићи, Зурковићи, Секулини, Судареви, Петровићи, Райковићи, Илкићи, Коларићи, Бранковићи, Кобиларићи и Бељански. То су опетъ чисто србска племена и осимъ Гаруновића постое и садъ сва остала у вароши Сомбору и данашњимъ даномъ.

7-ма пустара Каракорія одъ сѣверне стране одма подъ вароши. Ту се спомину племена: Пушибркови, Браћевачки, Терзићи, Стокини, Шарчански, Мирковићи, Радишићи, Машићи, Лепопеви, Айдуковићи, Глибонъ, Бабаићи, Беџини, Севџани и Проини све сами Србљи, Мартинъ Зомборлія Бунџвацъ, и Андрија Тотъ.

8-мо Шапонъ са источне стране. Ту су србска племена: Чичовачки, Врсайковићи, Плавшићи, Груићи, Братићи.

9-то Билићъ, сѣверно одъ вароши са србскимъ племенима: Шашины, Стоядинови, Маширевићи (ово е највеће племе у Сомбору, има га данашњимъ даномъ до 40 кућа), Терзићъ, Кусонићъ, Шиячићи, Миланкови, Обадићи, Братићи, Машићи, Лалошевићи иначе Аднаџеви.

10-то Бурџинъ, са србскимъ племенима: Симендићи, Релџини, Обушковићи, Вечерковићи, Марковачки, Доброєвићи, Петровићи, Павловићи. Ова пустара садъ се зове Обзиръ и стои према вароши сѣвероисточно.

11-то Миличићи с' племенима: Шарчански, Кикосеви, Вукадиновићи, Томићи, Вукомановићи, Василџвићи, Стоячићи, Радуличићи, Топольци, Стойшићи. И ово су све србска племена, која до данасъ своя стара презимена задржаше.

13-то *Ранчево*, сѣверно одъ вароши, с' племенима србскимъ: Крстићи, Тешићи, Градинци, Ракићи, Мирковићи, Радишићи.

14-то *Крушевљ*, садъ село, ту су была племена, Туцаковићи, Келџини, Кунићи. Ова су племена сада на Ранчеву.

15-то Ненадићъ. Овдѣ су была готово сама бунѣвачка племена: Фратрићевићи, Громиловићи, Столичићи, Ципріановы, Дамянови, Алексићи, Гавранови, Лишчеви, Малбашићи, Кекезовићи, Чапдареви, Цареви, Куюнџићи, Острогончеви, Цуџонѣ, Јосићи, Матићи, Глуићи, Иванчеви, Лукачеви, и Габач. И сръбска племена Цвейни и Аџићи. Пустара ова лежи сѣверозападно одъ Сомбора, на нѣой осимъ гореизложеныхъ бунѣвачкихъ племена живе сад и ова сръбска племена: Остоићи, Ёрковићи и Вуйковићи.*)

16-то Салашићъ, южно одъ Сомбора са сръбскимъ племенима: Бандобрански, Зоранови, Перкаћански, Радосавлѣви, Огњанови, Лугомирски, Булѣвићи, Седоглавићи, Шиђани, Мразовићи, и Синаитови. Осимъ ове последнѣ све остале породице и садъ постое.

17-то *Браћевићи* на югозападној страни вароши с' племенима: Мирковићи, Раџићи, Буџаџићи.

У горенаведеномъ попису неспоминю се јошт три велике са югозападне стране вароши пустаре, кое су год. 1748. к' горњој или коморској страни Сомбора поднадале, а то су Чичово и Петковаџъ, Буковаџъ, и Шикара. Ова последня звала се такође Пиперошъ. У Чичову и у Петковцу была су и сада су ова главна племена: Топалови, Влашкалићи, Благоеви, Настасићи, Радосавлѣви, и Бунѣвци Раићи; на Буковцу су ова сръбска племена: Дедићи, Лазићи, Ковачићи, Луткићи, Мићи, Каралићи, Јанятовићи, и Чонићи; а подъ Шикаромъ су племена: Јосићи, Рибарови и Ракини.

Ова овдѣ назначена племена есу по свој прилици најстарија у Сомбору, и готово сва и садъ се налазе на онимъ местима, или баръ на оној страни, гдѣ су

*) За ова три племена неспоминѣ пописъ одъ 1748. годиче, и то ми дае повода мислити да су племена та из села Бездана доћи морала. Друга у селу томъ заоставша сръбска племена примила су, пошто се Мађари од некудъ у Безданъ доселе, римску веру и са свим се помаџарила, али и садъ имаю сръбска презимена.

пре 110 година была, но пошто су пустаре многе одъ Сомбора одцеплѣне и подъ коморску властъ ставлѣне, то су многи овдашњи жители јошт око половине прошлога вѣка раселявати се почели, тако се србска страна села Пачира готово одъ самихъ Сомбораца населила. Будући пакъ да се народъ овдашній у прошастомъ вѣку врло мало са земљдѣлствомъ, а много већма с' скотоводствомъ бавио; то пошто се унаоколо лежеће пустаре Нѣмцима населе, многи люди наши немогући држати стоку, почну пропадати. Пропасть ова ускори се јоштъ раскошнимъ животомъ, злоупотреблѣнѣмъ даће, сватова и другихъ обичая, а особито пићемъ коме се многи люди отдаваху. Салашари сомборски имаю обичай, за свакога који починѣ землю своју продавати и натрашке ићи, казати као у пословици: „Нема одъ нѣга ништа, скоро ће се селити у варошъ.“ И заиста кадъ који салашаръ пропадне, онда се досели у варошъ, а одатле у Славонию. Тако су села славонска Негославци, Пачетинъ. „Миклушевци и Опатовацъ готово одъ самихъ Сомбораца населила се. И као што су се Србљи сваке године изъ Сомбора расельивали, тако су се Словаци и Нѣмци амо јоштъ већма досельивали. Имаде у горњој вароши сомборској выше сокака у којима су пре 50 година сами Србљи живили, а садъ нема у њима ни едне едине србске куће. При свемъ томъ и данасъ се слободно узети може да е брой Србаля православне вѣре са едномъ хилядомъ душа' надмашио брой Римляна'. — Кадъ узмемо да у Сомбору свега 22,000 жителя имаде; то одъ тога су 12,000 Србљи, 10,000 Римокатолици. Одъ овыхъ едва ћешъ 1000 Нѣмаца наћи, а остали 9000 сви су Бунѣвци, ербо су и Словаци овамо пре 60 година доселивши се сви србски езикъ примили, и садъ се већъ одъ Бунѣваца нимало не разликую. Мађари, па и Србљи их за такове сматраю. Србљи

источне вѣре употребляю у Сомбору као и у осталој Бачкой у говору нарѣчіе источно а Бунѣвци западно, и ова разлика нарѣчія сматра се овдѣ исто тако као и вѣрозаконска разлика, тако да Нѣмацъ или Маѣаръ кои србски научи редко ће казати бело, дете, вера, лепо; него било, дите, вира, липо. Будући пакъ да у Бараньи живећи Србљи источне вѣре южнымъ нарѣчіемъ говоре, то се свакога петка на седмичномъ пазару могу чути сва три србска нарѣчія.

У Сомбору има две православне парохіялне цркве: Саборна посвећена светоме велико мученику Георгію, којою е темель положенъ 1759, на мѣсту гдѣ е пре тога мања стара црква была; друга парохіялна црква слави рођенъ св. Претече и крстителя Іоанна, и сазидана е на мѣсту, гдѣ е пре тога стара црква была год. 1786. Осимъ ове две парохіялне цркве има јошт една црква на великомъ гроблю у славу успенія Богоматере год. 1799 подигнута, и една капела у вармеѣской кући. Покрай саборне цркве имаде една протопресвитерска и 4 обичне парохіе; а кодъ св. Претече цркве су две парохіе.

Римляни имаю 1 парохіялну цркву коя слави св. Троицу. Темель іою е положенъ 1752, и кодъ нѣ е до времена цара Іосифа было фратарски намастиръ, кога поменутый царъ приликомъ повратка свогъ изъ Земуна у Бечъ крозь Сомборъ пролазећи укине и цркву у парохіялну преобрати.

Протопресвитери сомборски, за кое се зна, были су ови: *Мирко Поцовићъ* у почетку осамнаестога вѣка; *Беселинъ Белянскій* око половине истога вѣка; *Христофоръ Поцићъ*, знаменитый бранитель и ревнитель православія, кои е у Кіеву богословію учіо, и 40 година протомъ сомборскимъ было. Подъ нѣимъ су обадве парохіялне цркве сомборске сазидане, и чело саборне лежи онъ саранѣнъ ал никакавъ знак гробъ му

не означава. Одъ последньихъ година прошлога вѣка па до 1830. те године управляо е црквомъ сомборскомъ протопресвитеръ Ефремъ Груић, а одъ 1830., до 1857. блажене упомене протопресвитеръ Васиље Ковачићъ.

Између старихъ у 18. и 19. вѣку служившихъ свештеника и пароха сомборскихъ спомину се ови: Христофоръ Бандобранскій, Михаилъ Попићъ, Коста Коньовићъ, Симеонъ Мандићъ, Стефанъ Ференчевићъ, Теодоръ Николићъ, Јоанъ Маширевићъ, Михаилъ Радовићъ, Сава Седоглавићъ (великій бранитель и защитникъ православногъ народа, кои се и данасъ споминѣ подъ именовъ Сава Наместникъ), Јоанъ Тешићъ, и Стефанъ Ференчевићъ у великой цркви; а у горной св. Претечевой цркви были су найзнатнии ови свештеници: Захарія Бунгуровићъ умро 1720; Јоанъ Мразовићъ, Субота Јаношевићъ, Кирилъ Бунгуровићъ; Гаврилъ Савић (отаць Карађорђевогъ секретара Јована Југовића); Димитрије Јосићъ (отаць знаменитогъ пештанскогъ сръбскогъ учителя Косме Јосића), и Георги Мразовићъ, отаць славнопознатогъ школескога мужа и еписателя сръбскогъ Аврама отъ Мразовића.*)

Неколико физикални игра.

1. Начиниши да празна чаша еоду изъ чиниѣ поине.

Узми едну малу ал подублю чиницу; успи у ню за едну чашу воде; узми сад ту празну чашу, и запали изподъ нѣ стрмоглавѣ држане еданѣ комадићѣ папира да изгоре, и онда брзо чашу ту стрмоглавѣ у

*) О школама сомборским и о мужевима кои су се као заслужни у овимъ школама показали, ако да Богъ, слѣдоваће у другомъ чланку.

чинию тури, она ће готово сву воду из чиније у себе увући.

Ова игра спада у науку физикалну о тисци ваздуха. Са овимъ изподъ празне чаше сгорелимъ папиромъ ваздухъ в изъ чаше готово савъ напољъ изтеранъ, и у чаши в остала празнина; у ту мора вода оногъ часа у нутра да уђе, ербо в спољашњи ваздухъ своимъ тискомъ и стегомъ у нутра утеруе.

2. Прстенъ ил новацъ изъ воде прсима голимъ извадиши а прсию неоквасиши.

То се исто тако уради. Спусти у ту чинию воде прстенъ ил новацъ, алъ нека на краю где стое, да не дођу подъ чашу. Са чашомъ исто то горе речено учини, она ће готово сву воду у себе увући, онда ће прстенъ ил новацъ на суво остати, и онда ихъ можешъ извадити. У обкладу на ово можешъ одъ незналице прстенъ ил новацъ добити.

3. Начиниши да се за празну чашу комадъ даске шако прилепи, да в с' њомъ у висъ подигнуши можешъ а да не одпадне.

И ово се овимъ истимъ физикалнимъ закономъ учини. Узми одну даску, која може слободно више фунти тешка бити; притегни и залепи на њу парче коже; накваси ту кожу, и уради са чашомъ исто онако, т. е. изгори подъ њомъ парче артие пакъ в стрмоглавъ брзо на кожу ту пригнѣчи, и онда у висъ дижи, ићи ће и даска у висъ, особито ако си пазио, да на средъ даске чашу пригнѣчишъ.

Ово су све игре о едномъ истомъ физикалномъ закону, о тиска ваздуха. У чаши в празнина; у ову би радъ ваздухъ ушао, ал му смета даска и кожа; зато онъ опетъ њи толико силно на чашу стискуе, да мораю за чашомъ ићи, а да неодпадно од њ.

Ово све валя покушати и уверити се. Безъ кушаня нема знаня у овой струци.